

Міністерство освіти і науки України
Український Католицький Університет
Кафедра психології та психотерапії
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
Кафедра психіатрії та психотерапії ФПДО
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Львівський обласний клінічний психоневрологічний диспансер
КЗ Львівський обласний дитячий психоневрологічний диспансер
Український інститут дитячо-юнацької психотерапії та психологічного консультування
Українська спілка психотерапевтів: секція дитячо-юнацької психотерапії
Український інститут когнітивно-поведінкової терапії
Інститут психічного здоров'яУКУ
NicolausCopernicusUniversity (Torun,Poland)
Chair of Disability Studies and Tanatopedagogs Faculty of Educational Sciences
PolishAlbertSchweitzerSocietyinPoznań (Poland)

**Міжнародна науково-практична конференція
«Особистість. Стосунки. Розвиток.
Міждисциплінарний аспект»**

**присвячена Дню захисту дітей
м. Львів, Україна, 3-5 червня 2016р.**

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

**International Scientific and Practical Conference
*Personality. Relationship. Development.
The Interdisciplinary Aspect***

**Dedicated to Children's Day
Lviv, 3-5 June 2016**

Когутяк Надія Михайлівна

Доцент кафедри педагогічної та вікової психології
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ПЕРЦЕПТИВНА СКЛАДОВА РАНЬОГО КОГІТОГЕНЕЗУ

Науково-практичні пошуки у сфері дизонтогенетичного розвитку неодноразово приводили дослідників до проблеми порушеного сприйняття. Онтогенетичні дослідження показують, що розвиток найбільш високоорганізованих і складних рівнів психіки залежить від функціонування базових, первинних психічних структур і опирається на них.

Від ранніх концепцій репрезентації знань і до новітніх досліджень вважалося, що знання значною мірою опираються на сенсорні вхідні сигнали. Ця ідея пройшла тривалий шлях формування від давньогрецьких філософів і вчених епохи Відродження до сучасних когнітивних психологів. Але чи ідентичні внутрішні репрезентації світу його фізичним властивостям? Сьогодні когнітивна нейронаука оперує все більшою кількістю свідчень, що внутрішні репрезентації реальності не ізоморфні зовнішній, об'єктивній дійсності. Більше того, іноді уявні образи виявляють чудову здатність заміщати дійсне сприйняття ... опинившись вбудованими в наші перцептивні механізми чи то за мільярди років еволюції, а чи на ранніх етапах розвитку психіки (Роджер Н. Шепард).

Розвиток людини починається не з нуля. На початкових етапах провідною є природна, генотипічна детермінація взаємодії з світом. Еволюційно обумовлена вроджена схильність немовляти «обирати», зосереджувати увагу на людському обличчі, голосі, потребі в спілкуванні та контекстуальний тип пізнання – все це є екологічно валідними (відповідними до вимог середовища) факторами подальшого розвитку. Немовля володіє елементарними вродженими

механізмами антиципації. Вже на перших етапах сприйняття інформації необхідна здатність до вибірково ставлення та її структуризації. Існують окремі дослідження, які перевіряють гіпотезу про формування перших перцептивних схем ще у внутріутробному розвитку. Maurer (1993), Lewkowicz (1992, 1994) описують чуттєвий досвід ще ненародженої дитини у смаковій, тактильній, слуховій, пропріоцептивній, оптомоторній сферах сприйняття, таким чином готуючи інтеграцію систем до постнатального аналізу оточення. Готовність новонародженого до пізнання, до взаємодії зі світом забезпечується як філогенетичними, так і пренатальними передумовами та реалізовується за допомогою когнітивних схем (за У. Найссером). Так, відомими дослідженнями вродженої спрямованості немовлят на взаємодію з іншими людьми є експерименти Р. Л. Фантца із схематичним зображенням рис обличчя, яке обирають як об'єкт своєї уваги більшість новонароджених. Надалі середовище конкретизує, спрямовує і модифікує ці загальні задані схеми.

У дослідженнях дітей дитячого та раннього віку було показано, що існує набір вроджених або дуже ранніх інваріантів сприйняття, які є точкою відліку в становленні уявлень про предметний світ (Сергієнко, 2006). Ще з раннього дитинства немовля володіє організовуючими принципами, що дозволяють йому репрезентувати світ і «розуміти» окремі закони його функціонування. Прикладами таких ранніх утворень, з яких розвиваються ментальні репрезентації, є наявні у немовлят конструкти безперервності і субстанційності фізичного світу. Тобто, немовля не стільки сенсомоторний індивід (згідно з концепцією Ж.Піаже), а репрезентативний індивід, який здатний структурувати і впорядковувати світ. Відповідно, показником наявності репрезентативних структур є антиципація.

Розвиток сприйняття може бути розглянутий як поступове збагачення наявних уявлень, або перцептивних схем (Найссер, 1981). Слід зауважити, що, незважаючи на наявність вроджених механізмів, важливу роль відіграє практичний досвід взаємодій з навколишнім середовищем. Під уявними образами ми розуміємо репрезентацію в психіці відсутнього об'єкта або події. Це загальне визначення, і воно передбачає можливість описати не тільки зорові

образи, а й образи, сформовані через інші модальності. Ці уявні образи створюють канву для подальшої інтерпретації стимулів зовнішнього середовища. Мультидисциплінарними зусиллями сьогодні наука прагне ідентифікувати такі перші перцептивні схеми, що визначають подальший когітогенез чи дисонтогенез.

Сучасні дослідження перцептивних здібностей на перших етапах онтогенезу є доволі детальними, проте розфокусованими та потребують інтегруючих принципів для їх концептуалізації. Зокрема, у нормі починаючи з 9 місяців дитина демонструє здатності до ідентифікації предмета на основі його форми при зміні інших параметрів, таких, як колір, розмір і т.д. (Ruff, 1978). Ідентифікувати страх за мімічним виразом немовлята здатні починаючи із 5 місячного віку (Jessen S, Grossmann T., 2016). Здатність ідентифікувати стать за голосом з'являється десь у 9-місячному віці, при чому спершу щодо жіночих голосів, а пізніше – чоловічих (de Boisferon A.H., Dupierrix E., 2015]. 10-місячні діти вже здатні будувати зі значущими дорослими спільне поле уваги, що є передумовою цілеспрямованих інтеракцій (Thorup E., Nystrom P; 2016). До 12 місяців форма об'єкта починає сприйматися як інтегративне ціле окремих елементів контуру: дитина впізнає об'єкт при скануванні його контуру точковим променем світла (Rose, 1988). Це означає, що до кінця першого року життя дитина отримує можливість до ментального об'єднання, «склеювання» фрагментів зображення в єдине ціле, чим досягається сформованість цілісності і константності сприйняття. Таким чином, поточні дані дають додаткові докази для погляду на немовлячий вік як на період початку соціо-емоційного функціонування людини.

При нормативному розвитку формування кросмодального переносу (переносу перцептивного впізнавання із однієї модальності на іншу) починається вже на другому півріччі життя. У віці 8 місяців дитина демонструє зорове впізнавання предмета, яке вона перед цим мацала рукою (Фарбер, Бетелева, 2005). Разом з тим, остаточне становлення цієї функції займає більшу частину раннього і дошкільного періоду розвитку і залежить від сенсорного досвіду дитини. Першорядне значення відводиться поступовому збагаченню

образу об'єкта за механізмом сенсорних корекцій (Запорожець, 1986). Тобто важливим фактором для розвитку предметного сприйняття є можливість одночасного розглядання і обмацування об'єктів. Було помічено, що аномальний характер дослідницької предметної активності є одним із найбільш ранніх предикторів розвитку аутистичного синдрому (Ozonoff et al., 2008).

Схожі дослідження вносять чималий масив інформації щодо перцептивної складової раннього когнітогенезу на подальші пізнавальні функції підростючої особистості. Таке розширення поля експериментальних досліджень призводить до зростання інтересу щодо дотичних мультидисциплінарних факторів, визначає нові напрямки для гіпотетичного конструювання способів оптимізації пізнавального розвитку на ранніх етапах онтогенезу.

Кочергіна Ірина Анатоліївна

Аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка

САМОСПІВЧУТТЯ ЯК СКЛАДОВА ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСІБ, ЩО ЗАЗНАЛИ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА

У ситуації психологічного насильства вміння регуляції емоцій є важливою якістю, що є однією із складових складових сформованості регуляторного досвіду, який сприяє не лише успішній стабілізації власного психологічного стану, але і формуванню більш широких можливостей для самоусвідомлення, самовизначення, самоактуалізації тощо.

Емоційна саморегуляція є процесом самоуправління, в який входить і безліч інших процесів, за допомогою яких здійснюється контроль власної поведінки. Регулювання включає управління власними думками, поведінкою, переживаннями. Емоційна саморегуляція не виступає інструментом придушення негативних переживань, а є зміною цих переживань на такі, що сприяють оптимізації свого стану. Об'єктами емоційної саморегуляції